

Starozákonní vyznavači Hospodina v prostředí výrazné kultické konkurence

Dnes lze studii *Starověká náboženství* od Jana Hellera považovat v českých poměrech za klasiku v daném oboru, přesněji v religionistice starověkého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu. Je pravda, že na poli terénní archeologie, či teoretického bádání nad starověkými náboženskými texty, se naše poznatky značně prohloubily. Jsou mnohem bohatší a plastičtější. Nicméně ani pětadvacet let, které nás od vzniku Hellerovy knihy dělí, nic neubírají z její aktuálnosti v porozumění duchovnímu zápasu Izraele v době vzniku textů Bible.

Knihy rozčleněná do tří základních okruhů ve velice přehledné struktuře nabízí historii i jednotlivé školy bádání, načrtává geologické podmínky, nastiňuje historický a politický vývoj, aby posléze představila božstva, kultury a s nimi související etiku, literaturu a mytologii ve výše zmíněných zkoumaných lokalitách. Nesmírně cenná je připojená domácí a zahraniční bibliografie (dnes zčásti dostupná už jen v akademickém prostředí) vztahující se k jednotlivým oblastem bádání.

Část věnující se Egyptu pomáhá porozumět prostředí, kterému museli Hebrejové čelit v době egyptské poroby, a zároveň dává porozumět některým náboženským zvyklostem (či zlozvykům) a náhledům, které si Izraelci „vynesli“ při svém exodu z Egypta.

Bádání o Mezopotámii nastiňuje možné vlivy v oblasti znečištění Jeruzalémského kultu a převzatých pověrách a důrazech „v průběhu“ a „po návratu“ v období, které známe jako babylonské zajetí.

Nejrozsáhlejší část je věnována dlouhodobým soupeřům vznikajícího izraelského království: Kenaancům. Podrobná studie rozkrývá složité členění místních božstev a jejich provázanost se zemědělsko-pasteveckou společností a přírodními cykly. Poukazuje i na jednotlivé kultické úkony, které konkurovaly či přímo pronikaly do kultu izraelských vyznavačů Hospodina, Boha zástupů, tak jak jsou zachyceny v jednotlivých biblických knihách (k nimž Hellerova práce zcela pochopitelně odkazuje).

Ačkoli jde o studii určenou především teologům a religionistům, je Hellerův jazyk dostupný i běžnému zvědavému čtenáři. Ten si po odborné stránce může své vlastní biblické bádání obohatit o kultické pozadí jak nejbližších sousedů Izraele, tak i tehdejších vzdálenějších mocností, které měly v dlouhodobém časovém horizontu na danou oblast značný politický, vojenský, hospodářský i kultický vliv. A to aniž by musel s Hellerem v jeho závěrech vždy stoprocentně souhlasit.

Škoda, že redakce přehlédla několik drobných překlepů v knize. Vznikly patrně při přepisu textu z původně vysokoškolských skript. Ve třetí části studie se do textu vloudily do dvou z podtitulků kapitoly „o Kultu“ chyby v podobě redakční korektury. V sedmém podtitulku tato chyba pozorného čtenáře poněkud znejistí do doby, než mu „doklapnou“ patřičné souvislosti. Následující podtitulek krom číselného zařazení naopak zcela vypadl. Nicméně ani tyto „drobné vady na kráse“ neubírají Hellerově knize nic z její kvality, čtivosti a poučenosti.

Je potěšující, že od doby vzniku Hellerovy výjimečné studie vznikla díky české akademické obci celá řada dalších prací k danému tématu. Za mnohé jmenujme alespoň Bártovu knihu *Sinuhetův útěk z Egypta* (oblast Egypta a Syropalestiny) v r. 1999, Pečirkové *Asýrii od městského státu k říši* v r. 2000, či Stehlíkovy *Ugaritské náboženské texty* z r. 2003, které se věnují buď náboženským textům, nebo historickému a kulturnímu pozadí doby o níž hovoří Heller.

Jan Heller, *Starověká náboženství (náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu)*, formát A5, 416 stran, pevná vazba, bibliografie, rejstřík, vydalo Verbum, Neratovice 2010.

Petr Plaňanský